

Mikulášek, Miroslav; Špačková, Jarmila

Pohádky Heleny Malířové

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1955, vol. 4, iss. D2, pp. 167-172

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108176>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

naznačuje problémy, ukazuje cesty, po nichž se současná literární kritika ubírá, a zmiňuje se o některých jejích představitelích. S kritickou prací v Polsku je dobře obeznámen, ač všchnu literaturu, týkající se základních problémů, nevyčerpává. Dnes je stať Cybenkova už neúplná. Kdo by se chtěl blíže seznámit s problematikou, kterou Cybenko ve své stati nastiňuje, musil by si přečíst důkladnější a úplnější stať S. Żółkiewského »Rozwój badań literatury polskiej w latach 1944—1954«. (Pamiętnik literacki R. XLV, s. 4, str. 385 n.)

Studie Cybenkova se zabývá nejprve kritickým zkoumáním polské literatury starší, t. j. renesanční a osvěcenské. Ukazuje, kolik pozornosti věnují polští kritikové, zejména J. Kott, pokrokovým a revolučním zjevům polského osvícenství. Mluvě o romantismu, zdůrazňuje zejména novou interpretaci díla Mickiewicze a Słowackého. Důležité je upozornění Cybenkova na některé omyly polských interpretů dekabristického hnutí. Nesprávné pochopení dekabristu vede k omylům jak u M. Jastruna v jeho biografickém románě o Mickiewiczovi, tak i u autorů jiných stať o časném polském romantismu a o Słowackém. Nejvíce pozornosti věnuje Cybenko období t. zv. pozitivismu. Vytyká polským literárními historikům, že neprávem považují velké polské realisty Prusa, Konopnickou, Orzeszkovou za nositele ideí pozitivismu. Konfrontací jejich díla se soudobým životem Cybenko dokazuje, že tyto autoři nejsou zasaženi pozitivismem, naopak že jejich dílo věrně odráží život a bojuje za jeho zlepšení. Proto Cybenko vytyká jak J. Kottovi, tak M. Żmigrodzké, že ve svých pracích o velkých realistech nedovedli překonat staré pojetí a stále vykládají tyto autory jako typické představitele pozitivismu. Zabývá se obdobím t. zv. Mladé Polsky, t. j. dekadentními směry v Polsku, připomíná Cybenko, že polská literární kritika dobře odlišila velké realistické tvůrce od dekadentů. V popředí jejího zájmu stojí Żeromski, Reymont a Orkan. zvláštní pozornost věnuje ruský autor kritickému hodnocení styků polsko-ruských se strany polských kritiků a vědců.

O celé knize lze říci, že autoři využili obsáhlých znalostí o současné polské literatuře a kritice k seznámení sovětské veřejnosti se stavem písemnictví a kritiky v lidovém Polsku na konci prvního desetiletí svobodného polského života. Přes svůj popisně informativní ráz je to práce znamenitá, uvážíme-li, že Poláci do dneška nemají své vlastní přehledné práce o vývoji literatury za posledních deset let a přehled práce kritické vyšel teprve v roce 1955. (4. sešit XLV. roč. Pamětníka se zmíněnou studií S. Żółkiewského vyšel až v jarních měsících 1955.)

Druhá publikace ukazuje, jak soustavně a promyšleně sledují sovětští polonisté polskou literaturu a jak probouzejí v sovětském čtenáři zájem o literární dění v sousedním Polsku. Kniha o polských básnících, laureátech státní ceny, obsahuje bohatý výběr veršů čtyř nejvýznamnějších básníků staršího pokolení; nestora polské současné poesie L. Staffa, Juliana Tuwima, Jaroslawa Iwaszkiewiczze a největšího proletářského básníka W. Broniewského. Překlad vybraných veršů je dílem velkého překladatelského kolektivu za vedení M. Živova, který napsal také krásný úvod, skládající se z essayistických prací o každém autoru. Tyto práce nejsou jen informativními úvody v běžném slova smyslu, nýbrž jsou něčím víc: jsou to syntetické portréty plné nových postřehů a jemných pozorování o díle autorů. Zejména přesvědčivě vykládá Živov změny v názorech a tvorbě takových básníků, jako je J. Tuwim nebo J. Iwaszkiewicz, na které zapůsobil otřesný rok 1939. Mistrovská je studie o Iwaszkiewiczovi, líčící jeho váhání, hledání a konečné nalezení nové cesty k dnešní skutečnosti. Essaye Živovy znamenají velký přínos pro polonistiku vůbec, nejen sovětskou. Uznání zasluhuje pečlivý výběr autorů i jejich děl a dokonalá práce překladatelů.

Mečislav Krhoun

Pohádky Heleny Malířové. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1953, 81 str. Pohádky jsou obyčejně první knihou, s níž se děti setkávají a která často určí jejich vztah ke knize vůbec. Proto je nutno dát dětem do rukou pohádky, vzbuzující v nich opravdové lidské city, touhu po smělých a spravedlivých činech.

Klasické národní pohádky vytvářel lid v průběhu staletí. Vložil do nich své nejkrásnější sny, svou víru v konečné vítězství dobra a spravedlnosti. Vládnoucí třídy však často vědomě křivily základní zdravé jádro lidových pohádek. Snažily se vtisknout jim své myšlenky a představy. Takové zkomolené podoby pohádek, prosáklé měšťáckou ideologií, měly vychovávat děti v duchu slabošství a poraženectví, měly je už od mládí učit pokoře před mocí a bohatstvím. Socialističtí autoři

a redaktoři, kteří si uvědomili, že novou, proletářskou generaci je nutno vychovat v duchu idejí komunismu, snažili se očistit pohádku od nánosů kapitalistických lží: hledali původní lidové pohádky nebo používali dávných pohádkových postav i dějů a naplňovali je novým obsahem, dávali jim jasnější ideu.

Úspěšnou upravovatelkou starých pohádek a především tvůrkyní nových byla Helena Malířová. Její pohádky byly určeny především dětem proletářským, přístím bojovníkům za spravedlivý svět. Vyprávěly dětem o jejich těžkém životě, který je nutno přeměnit, aby už navždy zmizeli lidé vykořisťovaní. Síla těchto pohádek, jejich optimismus mohl vyrůst jen ze srdce, naplněného bojovným nadšením a vírou v konečné vítězství dělnické třídy. A takové srdce H. Malířová měla. Jako komunistka nenáviděla kapitalistický svět se všemi jeho zrůdnými jevy. Od dvacátých let proti němu uvědoměle bojovala.

Po návratu ze Sovětského svazu (1920) stává se H. Malířová jeho nadšenou vyznavačkou. V Rudém právu i ženském týdeníku Rozsevačka šíří nové ideály. Pořádá besídky, pobývá velmi často na dělnických schůzkách, vede lid k uvědomělosti. Přispívá též do dětského časopisu Kohoutek, který vydávala Komunistická strana v letech 1922—1930. Pohádky, které Malířová v této době psala, stávají se bojovnou výzvou dětem, aby přestavěly starý svět v nový, socialistický.

Roku 1925 vydává Malířová knihu pohádek Kouzelný plášť, r. 1929 Zlatý závoj, a Blažené údolí a r. 1934 Pod kaštanem. Sborník *»Pohádky Heleny Malířové«*, který byl vybrán z těchto knih, ukazuje plně profil znamenité pohádkářky, dává mnoho podnětů k zamýšlení nad mnohotvárnou novostí jejích pohádek a vůbec nad pohádkou, která dnes stagnuje.

Pohádka musí přes svůj fantastický charakter ukazovat život. V pohádkách však vyrostl i celý vymyšlený svět víl, princezen, černokněžníků, zlatých zámků; ten už není tak plně produktem naší lidové slovesnosti. Vedle něho začíná v našich pohádkách vystupovat do popředí česká vesnice s prostými babičkami, mlynáři, prašky, sedláky, ševci a jinými pracujícími lidmi, ale především s Honzou, který je zobrazován nejen jako šprýmař, nýbrž i jako hospodář, a zejména jako člověk dobrého srdce, bojovník proti všemu špatnému. Honza se ostře odlišoval od hrdinů, představovaných *»korunovanými hlavami«*. Postava Honzy zosobňovala lidový humor, lidovou moudrost, odrazila v sobě všechny charakteristické rysy prostého venkovského člověka.

Přišla však doba, kdy už ani Honza nestačil. To bylo právě tehdy, kdy se, jak říká Malířová, *»bouřili chudí proti bohatým, otroci proti pánům«* — tehdy, kdy na východě vzplanula rudá záře — a v ní vyrostl nový obr, smělý, s jasnými očima, hrdý a sebevědomý. Tímto obrem — hrdinou byl Dělník. Bojoval za všechny utlačené lidi na světě, bil se za jejich štěstí. Revoluční nástup dělnictva se odrazil výrazně ve slovesné tvorbě. H. Malířová ukázala, že i pohádka tu může sehrát význačnou úlohu.

Uvedení nového hrdiny mělo za následek změnu vztahu k starým pohádkovým postavám. Popis pohádkového tábora víl, obrů, princů se autorce příliš nehodil do pohádek, jež chtěla vypravovat. Černokněžníci, princové atd. se pochopitelně nemohli stát v době boje *»chudých proti bohatým«* výrazem vzpoury, nositeli nových myšlenek, jež začaly vládnout světem. Malířová jim proto dává defilovat (pohádka *Tábor v máji*) v nezvykle spojených situacích (oloupaná perníková chaloupka, snědl ji Bumbříček; Karkulka vodila vlka na provázku), aby prohloubila rozdíl mezi starým a novým, aby ještě výrazněji vystoupil do popředí hrdina — Dělník. H. Malířová přinesla do pohádky novou oblast tematickou a na jejím základě pohádkový útvar dále rozvíjela. Vytvořila nového pohádkového hrdinu; vyzdvihla ho z proletářského prostředí.

Z pohádek, obsažených ve výboru, jediná *»Šípková Růženka«* je modifikací známých motivů. Je to vlastně pohádka naruby; autorčin zásah do ní je téměř násilný, i když tu kritický pohled a smělé závěrečné řešení velmi mnoho napravuje. Také v některých ostatních pohádkách Malířové se objevují ještě staré postavy a motivy. Autorka je však naplňuje novým obsahem, novou působivostí. Je tu na př. Paleček. Není však už jenom smíškem nebo bytostí, která vzbuzuje ve své přirozené bezmocnosti útrpnost; je hrdým člověkem, který pochopí nespravedlnost světa a jde mezi utiskované, aby je burcoval. To, co jim našeptával do uší, byla zápalná hesla, která napřimovala a volala k boji. Tato pohádka byla určena také dospělým, všem, kteří trpěli.

*»Nespasí vás nářek, ani proklínání,
otrok vřdycky trpí, dokud hlavu sklání.
Král je jeden, bohatých je více,
vás ale, otroci, na tisíce!«*

Paleček zvítězil, protože za jeho revolučními myšlenkami šli pracující lidé, a ti utiskovatele svrhli.

Přepřecování starých pohádkových postav nebylo ovšem pro Malířovou cílem. Bylo jenom cestou, kterou Malířová docházela k novému hrdinovi. Spisovatelka si uvědomovala, že nové pohádky, které chtěla tvořit, žádají si nových postav, nových pohádkových situací i nových obrazů. Pochopila, že na starých mytologických základech není možné stavět nový obsah, že nelze vystačit s kombinacemi a modifikacemi starých motivů. Určujícím činitelem v tvorbě Malířové byl pokrokový světový názor, který jí také vedl do řad KSČ. Marxismus-leninismus, vědecký světový názor, prohloubil přístup Malířové ke skutečnosti. Její pronikavý pohled prozařuje nejen vroucí přístup k životu, k práci prostých lidí, ale vyhraňuje také poměr mezi světem chudých a bohatých, který byl dříve kreslen smířlivými barvami, falšován poukazem na dobročinnost majetných tříd a na lidumilné rysy vládnoucích vrstev. Malířová se s tím v pohádkách rázně vypořádala. Proto jsou její pohádky tendenční v nejkrásnějším smyslu slova. Jsou bojovné, ukazují cestu chudým dětem, vypravují jim o životě táty a mámy, zasévají v dětskou duši nespokojenost s kapitalistickým světem.

H. Malířová učí svými pohádkami děti, aby si vážily těch, kdož si svými rukama vydělávají na denní chléb, učí je odporu k mamonu, ke zlatu, jež zaslepuje lidem oči a které zatvrzuje srdce. Světluška, hrdinka pohádky »Zlato a slunce«, vítězí nad čarodějem, představitelem zla; zabíjí ho hroudou zlata, symbolem mamonu. V postavě Světlušky se mísí dětská přemýšlivost s naivitou. Světluška je však víc než jenom dítě s hloubavou upřímnou dušičkou. Je zástupcem utlačeného lidu. Tím, že Malířová učinila mluvčím lidu právě dítě, mnohonásobně zvýšila ideový účín celé pohádky. Postavě Světlušky se dostalo od autorky překrásných rysů. Mohlo by se ovšem zdát, že Světluščiny odpovědi nejsou všude myšlenkově zcela dětské. Ale Světluška nebyla bezstarostným dítětem, které prožilo šťastné dětství. Naopak. Život sirotka nutil dítě, aby předčasně vospívalo. Světluščiny odpovědi obsahují při své jednoduchosti a prostotě hlubokou pravdu. Připomínám její odpovědi na čarodějovu otázku, zda by lidem stálo za to žít, kdyby nebylo zlata: »A copak se zlato jí? Nebo se z papírových peněz dělají šaty a z kovových mincí stavějí domy?« Vážný ekonomický problém, jak vidíme, vyslovuje autorka mistrovskou formou a v mezích dětského myšlení.

Pohádkám H. Malířové nechybí ani humor, který je velmi důležitou složkou pohádek — podbarvuje celkové ladění. Mnohé pohádky humorného rázu však končily často smírně. Na rozdíl od smířlivého závěru těchto pohádek dochází Malířová dále: nejen se vysmát, ale docela odsoudit, zahrnout a odstranit ze života všechno špatné. Je tomu tak na př. v pohádce »Schůze zvířat«, kde zvířata rokují o svém poměru k člověku. Zde dochází k humorným situacím, vyvolaným vystoupením, proslovy jednotlivých zvířat a hmyzu. Lidé mají někdy prapodivné vlastnosti, kterým je možno se vysmát i v pohádce. Ovšem prostředky, jimiž se zesměšnění uskutečňuje, mohou být různé. Malířová používá schůze zvířat k tomu, aby se vysmála těm lidem, kteří mnoho mluví a kritisuji a jímž obvyčejně chybí odvaha k mužným činům. Vzpomeňme výroku kosa, když napomíná hádajícího se psa a kočku: »Přátelé, chovejte se důstojně — nejsme přece v parlamentě!« Tento výrok v dané situaci jasně rýsoval úlohu parlamentu za první republiky, ukazoval parlament jako zvanírnu. Taková znamenitá aktualisace, která se u H. Malířové objevuje častěji, má v pohádkách velký význam, doveďe upoutat pozornost svou štiplavou kritikou.

V pohádce »Zrcadlo« pranýřuje H. Malířová lidské slabosti personifikací věcí, sloužících lidem, kteří si potrpěli na zevní okázalost a samolibost. Haraburdí, které se sešlo na půdě a rozpráví o minulosti, násáklu povrchností bývalých majitelů. Proti těmto věcem staví vypravěčka jako kontrast střepinu zrcadla s její základní vlastností — pravdomluvností. Pohádkové zrcadlo doveďe povědět i o lidské špatnosti. To je důležitý motiv; jím pak v monologu střepiny pohádka vrcholí. Služce, mladému venkovskému děvčeti, které si vybralo zrcadlo z haraburdí na půdě, říká: »Jsi hezká a mladá a máš chuť k životu, ale to není ještě všechno. Musíš mít chuť

k boji! A úctu k sobě a k své práci! A opovržení k lenochům! Tvá paní nedělá celý den nic — a ty jí ještě líbáš ruce! A přece celý svět je dílem rukou pracujících!...« K takové pointě dovede H. Malířová věst své pohádky, k pointě prosté, řeklo by se všední, a přece u pohádek nečekaná. Alegorií, způsobem vypravování, ironickým zabarvením stávají se tyto pohádky bajkami. Bajka Malířové je však poněkud jiná právě svou pointou. U Malířové je *bojovnou* — *revoluční výzvou*. Myslím, že už tím vyzdvihuje autorka bajku na vyšší stupeň. Mravoučné — výsměch všemu zpozdlému, satira na buržoasní poměry — je rozloženo po celé bajce a vyúsťuje nikoli jen v konstatování a mravní naučení, ale ve výzvu nespokojovat se, súčtovat se starým pořádkem.

Pointa pohádek H. Malířové je vůbec osobitěho charakteru. Nikdy nepůsobí násilně. Vyplývá z celkového děje, aby v závěru mohla vyrůst přímo v symbolický výraz. Tak na př. ve »Vánoční pohádce«. Vláda Peterků, čtrnáctiletý syn dělníka, vrací se domů z toulky. Vysnil si příběh, v němž předělával starý svět. Na tátovu otázku, kde se toulal, chlapec neodpovídá. »Neříkej to, Vládo, nikomu«. praví v závěru pohádka. »Nech si všechny své myšlenky a sny a touhy, svou lásku i svůj vztek pro sebe. — Ale až vyrosteš — jednej! Zatoč tím světem, zatoč — nalevo! Slyšíš, dítě? Nalevo!« Tato slova naplňují vírou a odhodláním. Jsou pevná, svědčí o neochvějnosti přesvědčení H. Malířové, že jedině dělníci jsou schopni světem otočit, změnit rázné jeho falešný chod.

Ve svých pohádkách sledovala Malířová vždy ten cíl aby každá pohádka byla ušlechtilé tendenční. H. Malířová učila především správnému třídnímu pohledu na svět. Její pohádka je proto také hluboce politická. Pohádky tohoto druhu jsou vesměs alegorií. Taková je na př. pohádka »Honza Lidumil«. V této pohádce zřetelně, ještě více než v jiných, vystupují do popředí dvě myšlenkové roviny. Jedna, již plně chápe dospělý čtenář, a druhá, která hovoří srozumitelnou řečí k dětem. Dospělému čtenáři je jasno, kterou dobu autorka zachytila. Ale též dětem, které všemu ještě tak zcela nerozumějí, stane se odporným Honza, který z lidu vyšel, dosedl na královský trůn, přestál se však starat o potřeby lidu, zapomněl na ně pro své důležité starosti s jídlem, šaty a vzorným chováním. Honza byl kdysi pro děti krásným hrdinou. Proto ho nejprve politují, že byl odstrčen od vlády ostatními spoluvládaři, pak ještě vzbudí naděje jeho chování při jedné náhodné procházce, kdy Honza zapomene, že je králem, když vidí vyhublé, odrané hladové lidi a krámy plné nejrozmanitějšího zboží — a vyzývá lidi jako kdysi před lety: »Lidičky, lidičky, nebuďte hloupí, a když máte hlad, jděte do krámů a vezměte si, co potřebujete!« To však bvlo poslední Honzovo vystoupení tohoto druhu. Od té doby Honzu jeho spoluvládcové střežili. Honza uznal, že přestřelil a své předešlé chování napravil. Pak už toliko ke všemu, co se dělo, mlčel — jedl jen a pil — až byl jako Bumbrlíček. Ale tehdy už neměl Honza žádné sympatie dětí. Zde však by už musela přijít nová pohádka. Autorka říká, že si nemůže vzpomenout, jak to s Bumbrlíčkem dopadlo. Vyzývá proto děti: »Kdo to ví, ať to dopoví! Ještě lépe, ať vykoná!« — To je způsob, jímž se obracela autorka k dětem, aby jim umožnila pochopit složitost politické situace. Malířová naučila děti v této pohádce *nenávidět zradu* zájmů chudých lidí, trestat ji nemilosrdně. V pohádkách Malířové je obsažena celá nespravedlivá minulost první republiky od jejích prvních dnů existence, od r. 1918, přes palčivá dvacátá léta, naplněná odvahou širokých dělnických mas a zradou vůdců sociálně demokratické strany. Proto »Honza Lidumil« není jen mistrovskou pohádkou, ale zároveň britkým šlehem, který se vysmíval i hrozil odplatou za zradu dělnických zájmů. — Poslední pohádka výboru »Starý a Nový Rok« je prudec zaměřena proti starému světu, který je představován králem Mamonem, smečkou jeho pochlebníků i Starým Rokem, oddaně králi sloužícím. Mamon nebyl spokojen s jeho činností, neboť mu hrozilo velké nebezpečí, které Starý Rok nedovedl potlačit. »Zaláře jsou plny buřičů — ale nikoli pokorených!«, vyčítá Starému Roku. S tímto starým světem se střetává Velký Buřič, který zakymácí trůnem kapitálu, rozmetá jej a udělá na světě nový pořádek. Taková byla víra H. Malířové; jí naplnila celé své dílo a také pohádky.

Umělecké mistrovství pohádek H. Malířové záleží ve znamenitém skloubení prvků nadpřirozených s prvky konkrétního všedního života, v bohatosti děje, ve slohové dovednosti, již nenarušuje starý pohádkový vypravěčský sloh, ale vychází z něho, rozvíjí jej a stupňuje. Umělecké mistrovství spočívá v dokonalé vyváženosti všech složek díla, ideově-thematického základu i stránky slovesné. Ani ve vytváření pohádkových postav neporušila Malířová tradici. Neuplívá ovšem jenom

na starých pohádkových charakterech a na motivech, které se dají rozvíjet a obměňovat jen podle starých pohádkových předpisů. U Malířové najdeme novou galerii postav, které byly vyvolány novou tematikou, i nové pohádkové scény. Světluška (»Zlato a slunce«), Ančka (»Zázračná jehla«), Vláda (»Vánoční pohádka«) jsou novými hrdiny, zástupci vrstev nejprostších. Ani s takovým Palečkem, který žije u H. Malířové, jsme se ještě nesetkali. A přece nám dovede plně učarovat svým vystupováním a svými činy. Ale co hlavně: u H. Malířové leží za všemi postavami široký sociální obsah, který je odrazem autorčina třídního pohledu. Ten určuje charakter nových postav, které skutečně jednají — a bojovně, převratně jednájí!

Také složce nadpřirozené dává Malířová nový obsah. Třebáže jehla v pohádce »Zázračná jehla« nebyla kouzelná, nemáme autorce za zlé, že ochudila pohádku o její rekvizitu. Dostalo se nám totiž krásného vysvětlení: »Žádná jehla není zázračná«, řekla babička kořenářka Anče. »Tvé ruce sany, tvá práce sama dělala všechny divy.« H. Malířová zbavila starou rekvizitu laciného významu a vyzdvihla pravou podstatu kouzla, které vytvářejí upracované ruce prostých lidí.

K charakteristice jednájících postav užívá H. Malířová mnohdy prvků lidové mluvy. Nejčastěji se s tím setkáváme v přímé řeči. Na př. v rozhovoru krále s královnou v pohádce »Z rodu královského«: »To jsou hloupé řeči, královno, mluvíš jako nějaká zelenářka; spíše kdybys hleděla, jak bys to narařičila, aby se nám narodil syn!« Autorka uvedla tyto lidové výrazy v charakteristice proto, aby zesměšnila postavu krále, aby ukázala, že v něm není nic ušlechtilého, naopak, že je vulgární. Ovšem k charakteristice postavy nestačí vložit do úst mluvčích lidové výrazy. Malířová užívá lidových obrátů i v toku vypravěčovy řeči: »Král byl už starý dědek, dělal to, co chtěla královna a královna neměla rozum.« Touto řečí zbavuje spisovatelka královskou rodinu jejího výsadního postavení a ukazuje její vědní tvář. Naopak prostý, lidový typ charakterisuje Malířová ušlechtilou řečí. Na př.: »Neplač a nenaříkej, milá Ančko. Vzhop se a svůj provednou svou rukou nejkrásnějšího ptáka, jakého si jen vymyslit dovedeš. On žije a vyletí z tvého vězení mezi lid a bude mu zpívat o jeho bídě a podníti ho ke vzpouře proti kněžně a její vládě. Lid tě pak osvobodí.« (Babička kořenářka v »Zázračné jehle«). Na základě bohatého jazykového materiálu vytváří autorka též nové překrásné symbolické obrazy. Na př. v závěru »Zázračné jehly« klade obraz ptáka Ohniváka: »Má v oku slzu, tvrdou jako demant, a v srdci krev milionů«. Zde stojíme před poesii mocné síly, poesii, kterou v sobě nese boj proletariátu. Malířová našla pro něj neotřelé výrazy, plné nefalšovaného upřímného lidského citu, výrazy, které jí diktoval obrazový svět prostých lidí.

»Otázka tematiky dětských knih je samozřejmě otázkou linie sociální výchovy dětí«, řekl Maxim Gorkij ve své stati »O thematicke dětské knihy« (Stati o literatuře, Čs. spisovatel, Praha 1951, str. 235). To platí též o pohádkách, a právě o pohádkách, neboť ony formují už od nejranějšího dětství zvědavou mysl dítěte. Malířová navazuje ve své dětské literatuře na nejkrásnější tradice našich pohádek. Dále je rozvíjí, thematicky obohacuje, vytváří nové obrazy. Slouží věci dělnické třídy každým řádkem svého mnohotvárného díla, vychovává proletářské děti v budoucí nesmiřitelné bojovnický proti starému světu. To je velký odkaz H. Malířové v oblasti nových pohádek který má stále ještě mnoho co říci naší době.

Jé tu otázka, kde je nutno začít se učit u H. Malířové? Především je třeba pochopit, že i dnešní doba potřebuje pohádku. Chceme-li dát výraz naší skutečnosti v dnešních pohádkách, neznamená to, že se tak musí dát pomocí starých pohádkových prostředků, postav a situací — naroubovaných na novou dobu. Musíme se učit u starých pohádek umění typisace, které si dovede vybírat ze skutečnosti to podstatné, zdravé, pravdivé i krásné, které dovede své poznání světa soustředit v jediném, celkem kratičkém, působivém celku. Je nutno navázat na H. Malířovou tam, kde ona skončila. Její pohádky končily tím nejoptimističtějším, čím jen je mohla naplnit — vítězstvím dobra nad zlem, vítězstvím chudých nad bohatými, vítězstvím obra Dělníka. Dále už nový svět Malířová netvořila — a nebylo to ani zapotřebí v době, kdy bylo žádoucí především *vyzbrojit* náš lid pro boj, ukázat mu velký cíl. Na tomto místě musíme započít a rozvíjet pohádku dále. Vzít ku př. hrdinu pohádek H. Malířové, který rostl z kořenů proletářských, který dychtil po novém světě, bojoval o něj, dokreslit jeho rysy v okamžicích rozhodujícího boje o vítězství (rysy, které jsme získali zkušeností, což u H. Malířové bylo nedosažitelné) a ukázat jej jako hospodáře, spravujícího své věci, badatele, stavícího nové světlé domy

a velkolepé závody, inženýra a vědce, snícího o fantastických vynálezech, které překlenou vzdálenosti, vezmou zemím věčného ledu a sněhu půdu a rozklenou nad ní koruny nových druhů stromů. Ovšem po dnešním hrdinovi, na rozdíl od pohádek H. Malířové, kde byl hrdina hlavně bojovníkem, se žádá ještě víc. Aby byl budovatelem i bojovníkem, neboť starý svět ještě nezmizel.

Podstatnou složkou pohádek je fantastičnost. Ta se dá najít v našem životě více než kdy jindy. Obrovské závody, které vznikají v krajích, kdysi chudých, dávají nové možnosti lidem a slouží lidskému štěstí. Nebo veliké přehrady, které dají lidem světlo a polím vláhu. Pohádka vidí už do budoucna. Může být něco pohádkovějšího než právě skutečnost, že ruce lidí pretvářejí přírodu? Pro fantastičnost není nutno přenášet do dneška černokněžníka, kouzelníka, víly nebo jiné nadpřirozené bytosti. To byl výraz doby, způsobu myšlení, stavu poznání, které nedovoľovalo lidem proniknout podstatu věcí. Dnešní fantastické je ještě bohatší než dřívější, neboť naše nová poznání a technické možnosti opravňují k nejsmělejšímu snům a představám. Proto nemůže fantastičnost dneška být vyjádřena starým pohádkovým arsenálem. Už i v této oblasti fantastičnosti ukazuje H. Malířová cestu. Zbavila totiž kouzelnost a zázračnost náhodnosti a vyzdvihla její pravou podstatu: jenom práce vytváří skutečné zázraky, jenom lidské ruce jsou schopny uskutečnit největší kouzla.

Pracovníci, kteří se podíleli na vypravení výboru z pohádek H. Malířové, přistupovali k úkolu opravdu pečlivě. Předmluvu napsala sestra H. Malířové národní umělkyně Růžena Nasková. Vřele v ní vykreslila portrét H. Malířové a přiblížila ji dětem zkušenou rukou dovedného vypravěče. Pohádky vybrala a většinou citlivě upravila Marie Loulová. Upravila názvy pohádek a na mnoha místech opravila interpunkci. V knize jsou patrné též zásahy stylistické, nové inverze, které pozměnily stavbu vět, někdy však též v jejich neprospěch. Na př. v bajce »Schůze zvířat« (ve vydání z r. 1939 má název »Zvířata mají slovo«; sbírka »Pod kaštanem«) ochudila upravovatelka řeč psa Lorda přestavěním věty o účín: »Můj poměr k člověku je nejlepší. Miluji člověka, svého pána, chráním jeho majetek a bývám ochoten i do vody za ním skočit!« Původní stavba věty je taková: »Miluji člověka, svého pána, chráním jeho majetek a bývám ochoten skočit za ním i do vody!« — Tedy nejdůležitější představu nenese slovo *skočit*, nýbrž právě *skočit do vody*. To je to neočekávané, překvapivé a takto vyhoceno na konci věty i směšné. Někdy však neprosněla M. Loulová pohádkám tím, že vytváří přechodníky, které jsou dosti vzdáleny pohádkové řeči. H. Malířová má na těchto místech několikanasobně přísudky a jednoduché věty. Na př.: »Dostala je a mňoukala, svítíc očima.« (»Schůze zvířat«). U H. Malířové v původním znění: »Dostala je a mňoukala a svítila očima.« Prostě jednoduché věty nahrazuje Loulová někdy přechodníkem, který vůbec nevystihuje situaci. »Spěšně vyběhl na řečnickou tribunu, krouť se vousiska.« Srovnejme s původním zněním: »Spěšně vyběhl na řečnickou tribunu. Zakroutil si vousiska a mluvil: . . . « — Doslov Josefa Šlajera přibližuje dětem dobu, kdy H. Malířová pohádky tvořila, vysvětluje obsah a význam jednotlivých pohádek srozumitelnou formou. Působivost knížky zvyšuje i známý ilustrátor Petr Dillinger, který doprovází pohádky dovedně vytvořenými kresbami, blízkými lidovým malbám; jimi se úspěšně snažil vystihnout hlavní myšlenku jednotlivé pohádky a mnohdy i dopovědět to, co autorka jen naznačila (na př. obrázek k pohádce »Honza Lidumil«).

Jistě tato milá knížka, kterou poslaly do světa ruce zodpovědných pracovníků, dojde zalíbení u čtenářů nejdůležitějších — dětí. Přectou si jí však se zájmem také dospělí, jimž poví právě tak jako dětem velmi mnoho. Zejména proto, že pohádka H. Malířové je kusem života, který jsme prožili a který se nesmazatelně vryl do naší paměti.

Miroslav Mikulášek a Jarmila Špačková

Dějiny anglické literatury. (Období romantismu.) (Z ruského originálu Istorija anglijskoj literatury, II. díl. 1. část, napsaného autorským kolektivem za redakce I. I. Anisimova, A. A. Jelistratovové a A. F. Ivaščenkova a vydaného Ústavem pro světovou literaturu A. M. Gorkého při Akademii věd SSSR v Moskvě r. 1953, přeložil doc. dr. K. Štěpaník. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1955, 402 strany.) Ze souborných dějin anglické literatury, vydávaných Akademií věd SSSR, vyšly dosud tři svazky. Do češtiny byla přeložena jejich poslední, samostatná část. Zabývá se obdobím romantismu, jehož vrcholní představitelé, zvláště Byron a Scott, patří